

Stereotypy a znaky venkova v českém filmu

Šimon Král

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Audiovize

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Šimon Král
Osobní číslo: K21216
Studijní program: B0211P310005 Teorie a praxe audiovizuální tvorby
Specializace: Kamera
Forma studia: Prezenční
Téma práce: 1. Teoretická část: Stereotypy a znaky vesnice v českém filmu
2. Praktická část: Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 12 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. viz Zásady pro vypracování

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

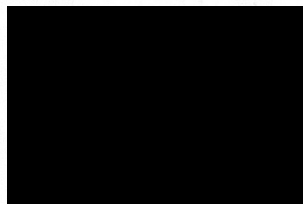
- SLINTÁK, Petr a ROTTOVÁ, Hana. *Venkov v českém filmu 1945-1969: filmová tvář kolektivizace*. Šťastné zítřky (Academia). Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2303-2.
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Šlapanice: ERA, 2004. ISBN 80-865-1790-X.
- Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-858-3954-7.
- RAK, Jiří. *Bývali Čechové-: České historické mýty a stereotypy*. Jinočany, 1994. ISBN 80-857-8773-3.
- DELÍN, Miloslav a Pavel POSPĚCH. Komodifikace venkova a utváření identity regionu. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav, 2016, roč. 52, č. 2, s. 209-235. ISSN 0038-0288.
- POSPĚCH, Pavel. *Vynalézání venkova v ČR po roce 1989*. Sociologická řada. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-353-0.
- VÁLKA, Miroslav. *Sociokulturní proměny vesnice: moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*. Etnologické studie. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-3908-7.
- POSPĚCH, Pavel. *Neznámá společnost: pohledy na současné Česko*. Brno: Host, 2021. ISBN 978-80-275-0826-6.

Vedoucí teoretické části: **Mgr. Markéta Dvořáčková**
Kabinet teoretických studií

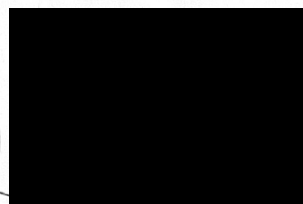
Vedoucí praktické části: **Mgr. art. Július Liebenberger, ArtD.**
Ateliér Audiovize

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **17. května 2024**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

MgA. Irena Kocí, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: 14.5.2024

Jméno a příjmení studenta: Simon Král

/ podpis studenta

ABSTRAKT

Bakalářská práce si klade za cíl analyzovat přístupy současných českých režisérů k zobrazení současného venkova, a to zejména v kontextu stereotypů. V teoretické části se zabývá základní definicí venkova a stereotypů a poté analyzuje dva aktuální filmy s venkovskou tematikou *Kdyby radši hořelo* (2022) Adama Kolomana Rybanského a *Sucho* (2024) Bohdana Slámy. Oba tvůrci se na prostředí venkova zaměřují dlouhodobě, důležitým hlediskem k jejich výběru bylo také jejich rozdílné generační zařazení. Hlavním cílem bylo zjistit, jak uvedení autoři k venkovu přistupují a jak a proč pracují s jeho stereotypy.

Klíčová slova: venkov, současná česká kinematografie, Adam Koloman Rybanský, Bohdan Sláma

ABSTRACT

This bachelor's thesis aims to analyze the approaches of contemporary Czech directors to the depiction of the modern countryside, particularly in the context of stereotypes. The theoretical part deals with the basic definition of the countryside and stereotypes. It then analyzes two current films with rural themes: *Somewhere Over the Chemtrails* (2022) by Adam Koloman Rybanský and *Dry Season* (2024) by Bohdan Sláma. The thesis examines these authors and their films because they have long dealt with rural themes and due to the generational difference between the directors. The main goal is to determine how the mentioned authors approach the countryside and how and why they work with stereotypes.

Keywords: countryside, contemporary czech cinema, Adam Koloman Rybanský, Bohdan Sláma

Rád bych poděkoval vedoucí mé práce Mgr. Markétě Dvořáčkové za cenné poznámky a velkou podporu při psaní této práce. Děkuji také Bohdanu Slámovi a producentovi filmu Sucho, Negativ Film Productions, za poskytnutí screeneru filmu pro mou analýzu v období kino distribuce. Také bych rád poděkoval Adéle Honové za cenné poznámky k textu a také svým rodičům za podporu při mém studiu, bez které bych se neobešel.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 STEREOTYP VENKOVA	11
1.1 STEREOTYP JAKO SOCIOLOGICKÝ POJEM	11
1.2 VYMEZENÍ VENKOVA	11
1.3 TYPOLOGIE ČESKÉHO VENKOVA.....	12
1.4 PROBLÉMY SOUČASNÉHO VENKOVA.....	14
1.5 EXISTUJE DNES VENKOV?	16
II ANALYTICKÁ ČÁST.....	17
ANALÝZA INTERPRETACE VENKOVA VE FILMU <i>KDYBY RADŠI</i>	
<i>HOŘELO</i>	18
1.6 TÉMA A FORMA	18
1.7 ČAS A PROSTOR.....	19
1.8 POSTAVY.....	20
1.9 ÚVAHA O FILMU (ZOBRAZENÍ VENKOVA VE FILMU)	23
2 ANALÝZA FILMU <i>SUCHO</i>	25
2.1 TÉMA A FORMA	25
2.2 ČAS A PROSTOR.....	26
2.3 POSTAVY.....	26
2.4 ÚVAHA O FILMU (ZOBRAZENÍ VENKOVA VE FILMU)	28
ZÁVĚR	30
SEZNAM UŽITÉ LITERATURY	32
SEZNAM UVEDENÝCH FILMŮ	33
SEZNAM OBRÁZKŮ	34
SEZNAM TABULEK.....	35

ÚVOD

V českém (moravském) venkovském prostředí jsem žil od dětství a je pro mě důležité, jakým způsobem je zprostředkováváno filmovým médiem světu i českému městskému publiku. Cítím, že v současné době, kdy se v západním světě potýkáme se zvyšující se popularitou populistických a extremistických stran, je na čase pokusit se otočit proud rozdělujících se táborů a být nápomocen při hledání společné řeči s lidmi s odlišnými názory, ať už jsou ovlivněny dezinformacemi nebo ne. Stereotypní zobrazování venkova jako místa, kde žijí pouze lidé s pochybnými názory, kteří celé dny jen sedí v hospodě, pijí pivo a nadávají na politiku, jsou zraňujícími pohledy, které umocňují politicko-spoločenskou polarizaci.

Venkov v současné době čelí četným výzvám. V situaci, kdy zemědělství již není primárním zdrojem obživy, se prostředí venkova rychle proměňuje a stává se jakousi noclehárnou pro zaměstnance dojíždějící do práce ve městě. Současně je problémem i vyliďňování a stárnutí periferního venkova, který se velkou rychlostí stává neobydleným, a tím se prohlubují i problémy s tím spojené. Klimatická krize, která se s navyšující intenzitou projevuje po celém světě, postihuje český venkov výrazným způsobem. Extrémní počasí má velký vliv na zemědělství. Velká sucha střídající se s vydatnými dešti, které zdecimovaná půda není schopna udržet, způsobující častější povodně. Ubývající lesy, které kvůli suchu ztrácejí svou obranyschopnost vůči škůdcům, výrazně proměňují krajinu venkova.

Venkov je pro mě tématem, kterému se opakovaně věnuji už od prvních pokusů v uměleckých disciplínách. Výrazně mě ovlivnil významný dokumentární fotograf Jindřich Štreit, který v 70. a 80. letech 20. minulého století citlivě zaznamenával životy venkovanů z Nízkých Jeseníků, odkud sám pocházím. Jeho tvorba i společenská činnost, v jejímž rámci se snažil propojit zdánlivě neprostupný svět městských umělců a venkovanů, je pro mě ukázkovým způsobem, jak i dnes přistupovat k venkovu. Se svými spoluobčany a spolupracovníky ze zemědělského družstva vyjížděl na výstavy, divadelní představení, koncerty nebo do ateliérů významných umělců. Na Sovinci, kde působil, také za pomoci spoluobčanů organizoval výstavy předních českých i mezinárodních umělců. Právě společenská odpovědnost a empatie je důležitým stavebním kamenem každého autora, který se snaží zprostředkovat témata, týkající se zranitelných částí společnosti, kterou venkov, dle mého názoru, je.

V teoretické části této práce se zaměřím na možnosti definice venkova a zamyslím se nad jeho současnými problémy. V návaznosti na to, jak se venkov rychle proměňuje, je jeho definice nelehká. Základní uvedení do kontextu je pro smysluplnost analytické části proto zásadní.

V analytické části bakalářské práce se následně zaměřím na to, jak k tématu venkova přistupují dva současní čeští filmoví autoři. Na příkladech jejich filmů se budu snažit zjistit, zda stereotypy venkova v současném českém filmu stále přetrvávají, nebo zda se od nich filmaři vzdalují a poskytují divákovi aktuálnější a možná i méně schematický vhled do této problematiky. Pro analýzu jsem si zvolil filmy *Kdyby radši hořelo* (2022) Adama Kolomana Rybanského a *Sucho* (2024) Bohdana Slámy. Vybral jsem je, protože z filmů, které se v současné době na venkov zaměřují, patří k nejvýraznějším. A co víc, pro oba režiséry je venkov primárním tématem jejich dosavadní tvorby. Dalším důvodem, proč jsem se rozhodl pro tuto dvojici, je také jejich rozdílné generační zařazení. Bohdana Slámu můžeme vnímat jako představitele střední, případně už i starší generace režisérů, zatímco Adam Koloman Rybanský je čerstvý absolvent FAMU a debutant.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STEREOTYP VENKOVA

1.1 Stereotyp jako sociologický pojem

Stereotyp (z řeckého stereós a tupos doslovně překládáno jako pevná stopa/forma), je sociologický pojem, který se poprvé vyskytl v roce 1922 v knize Public Opinion amerického novináře W. Lippmanna. Popisoval v ní nebezpečí, které přináší generalizace skupin a přemýšlení nad skupinami, jakožto jednotlivci se stejnými a neměnnými rysy, které ovlivňují jejich chování, názory či způsob života. (Lippmann, 2015) Stereotypy vytváří pro každou větší skupinu lidí (dle národnosti, pohlaví, sociálního statusu, profese apod.) příslušníci skupin jiných. Takovéto stereotypy se většinou nezakládají na empiricky podložených faktech ani osobních zkušenostech, ale jsou spíš domněnkami, které však mohou, ale nemusí být založeny na realitě. Převažují však stereotypy, které jsou založeny na neaktuálních, zjednodušujících zdrojích a často jsou pro dané skupiny lidí škodlivé. (Hyhlík, [2017])

1.2 Vymezení venkova

I přes to, že se venkov může zdát jako přesně určený prostor, jeho definice není vůbec jednoduchá. Jak se v průběhu času stávají vztahy mezi městským a vesnickým prostorem komplexnější, je obtížné určit co je možné považovat za městské a co za venkovské. V posledních letech již nejde venkov vnímat jako území s nízkou hustotou obyvatelstva a zemědělstvím, jakožto převažujícím zdrojem obživy. Důležité je proto rozlišit pojmy venkovské sídlo a venkov. Venkov je prostor mezi městy, který zahrnuje jak nezastavěná území, tak i venkovská sídla, tedy zastavěné oblasti s určitými vlastnostmi. Venkov není jasně ohraničený a je těžko definovatelný, avšak venkovská sídla, je možné vymezit různými přístupy, které se navzájem doplňují a společně umožňují vytvořit smysluplnou definici venkovského sídla. Tyto přístupy Perlín popisuje takto: (Perlín, 2010)

1. Urbanistický – typická je nízkopodlažní zástavba, zeleň, vysoký podíl rodinných domů, málo vyvinutá uliční síť a náves jako společenskoculturní centrum sídla.
2. Architektonický – individuální rodinné domy, přízemí neslouží jako obchodní prostor, hospodářské budovy.
3. Sociální – úzké sociální kontakty mezi jednotlivci, absence anonymity

4. Ekonomické – dominantní zdroj obživy je zemědělství nebo osoby pracují mimo venkovské sídlo
5. Historické – města jsou sídla, které získaly městské právo a ostatní jsou vesnice.
6. Administrativní – města jsou definovaná státem a užívají městská práva a znak. Má pouze symbolický význam
7. Statistické – venkovské sídlo, které má nižší počet obyvatel, než stanovená hranice 2000 obyvatel (ČR)

1.3 Typologie českého venkova

V textu Venkov, typologie českého venkova Radim Perlín rozděluje český venkov na několik oblastí, které mají specifické rysy, které vychází z historického, sociálního, geografického i ekonomického vývoje a z něj vycházejícího současného stavu. (Perlín, 2010)

1.3.1 Suburbánní zóna

Za suburbánní zóny považujeme původně venkovská prostředí, které se po roce 1990 významně přetvářejí po vzoru amerických „suburbs“, tedy příměstských oblastí. Charakteristické pro tyto oblasti jsou nově vystavěné rodinné domy přistěhovalců z měst, které však neplní funkci typickou pro vesnické obydlí, ale slouží pouze a jen k bydlení a rekreaci. Zemědělský význam těchto oblastí se postupně vytrácí a velká většina obyvatelstva pracuje mimo své bydliště a dojíždí do měst. Nově přistěhovaní obyvatelé jsou odlišní od původních obyvatel. Typický je nižší věkový průměr, vyšší dosažené vzdělání a také vyšší příjmy. (Ouředníček, Ph.D. a Temelová, Ph.D., 2008) V suburbánních zónách jsou typické také obří obchodní domy, které slouží primárně pro obyvatele nedalekých měst. Obyvatelé těchto vesnic tak mají možnost žít městským životem. Prvotním je propojení s městskou hromadnou dopravou a při rychlém rozšiřování města pak zaniknutí samostatné obce a následné splnutí s městem.

1.3.2 Venkov v bohatých zemědělských oblastech

Oblast Polabí, dolní Poohří, moravské úvaly a jižní a jihovýchodní Morava. Jsou to místa, kde se díky nezástupné roli zemědělství udržují sociální kontakty a venkovská pospolitost. Venkovská sídla jsou větší, protože velké hospodářské pozemky byly schopné

uživit větší množství lidí. Z těchto důvodů zde přežívá typické venkovské chování a tradice. Tato venkovská sídla jsou také dobře napojená na síť městské hromadné dopravy.

1.3.3 Bohaté Sudety

Jako Bohaté Sudety označujeme oblast, kde původně žila etnická většina Němců, tedy severní hranice České republiky od Aše až po Jesenícko. Velký vliv zde měla výrazná industrializace. Tu tvoří převážně textilní a sklářský průmysl. Venkovská sídla se tak častěji urbanizovala a vznikala i velká města (Liberec). Tyto oblasti byly po druhé světové válce velmi rychle a relativně úspěšně doosídlované českým obyvatelstvem.

1.3.4 Chudé Sudety

Chudé Sudety se rozkládají na jihozápadním, jižním a jihovýchodním území České republiky, kde byla původní německy mluvící většina. Oproti „bohatým“ Sudetům však výrazně rurálnější. Absence velkých měst a průmyslu po odsunu způsobila zánik velké části sídel. Protože tyto oblasti byly „první na ráně“ v případě vojenského střetu se Západem, nebylo osídlení této oblasti pro KSČ prioritou. V těchto místech jsou však důležité přírodní památky. V této době obyvatelstvo často využívá nabídky práce u bohatších sousedů (Německa a Rakouska).

1.3.5 Vnitřní periferie

Takzvaná vnitřní periferie je oblast ležící od Rakovnícka přes jižní/střední Čechy až na Vysočinu. Vyznačuje se malými sídly, ležícími v těsné blízkosti mezi sebou. Větší města se vyskytují na okrajích, a tak většina obyvatelstva musí dojíždět daleko za prací. Populace ubývá, protože se mladší generace stěhují do větších měst.

1.3.6 Moravsko-slovenské pomezí

Do roku 1992 je oblast díky častému tranzitu dobře rozvinutá, avšak po rozpadu Československa a orientací na západ se stává opuštěnější a postupně získává znaky podobné oblasti Chudých Sudet, avšak bez možnosti úniku za lépe placenou prací do zahraničí.

1.4 Problémy současného venkova

1.4.1 Nezaměstnanost

I přes to, že nezaměstnanost není typickým problémem obyvatelstva České republiky a dlouhodobě jsme v Evropě zemí s nejnižším počtem nezaměstnaných, (Cieslar, 2023) ve vyloučených a periferních lokalitách je tento problém výrazný. (Lakomá, 2022) Ty zůstaly po roce 1989 napospas osudu a nyní se potýkají s vysokou mírou nezaměstnanosti. Například na Hanušovicku, kde takto zanikly velké textilní a strojní fabriky, se oblast ocitla v dlouhodobé nezaměstnanosti a situace přinutila místní obyvatelstvo dojíždět daleko za prací. Částečně se podařilo nezaměstnanost díky turismu snížit, avšak nadále zůstává problémem této lokality.

Naopak na Orlicku nebo Králicku se podařilo nezaměstnanost zredukovat, protože se zde usídlily velké firmy, které však nabízí téměř výhradně manuální práci za nízké mzdy. (Zelenka, 2022) Důležité je zmínit, že venkovské regiony, které jsou typicky suburbánní, tedy jsou v blízkosti velkých měst, tento problém nezaznamenávají, protože jejich obyvatelstvo pracuje v přilehlých městech. Současná digitalizace taky nabízí možnosti práce z domova, a tak se řada typicky městských profesí přesouvá i za hranice měst.

1.4.2 Vzdělání

Vzdělanost populace v oblastech mimo města a zejména v těch periferních, má dle statistik ČSÚ výrazně nižší úroveň. Podle Sčítání lidu z let 2021 a 2011 vidíme stálý trend přímo úměrné vyšší vzdělanosti ku velikosti obce. I přesto, že se za těchto deset let celková vzdělanost zvýšila, venkovské obce jsou stále hluboko pod průměrem míry vysokoškolského vzdělání v ČR, a naopak o deset procentních bodů nad průměrem středního vzdělání bez maturity. Na malých vesnicích můžeme také pozorovat snížení počtu osob s pouze základním vzděláním, v roce 2021 srovnatelné se zbytkem obcí s větším počtem obyvatel. To se přisuzuje úmrtím staršího obyvatelstva, u kterého byl tento stupeň vzdělání nejčastější. Nejvýraznější skok ve výši vzdělání můžeme pozorovat u velkých měst nad 100 000 obyvatel. Ty se naprosto vychylují zbytku republiky.

Tabulka 1 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání, pohlaví a podle velikostních skupin obcí a krajů, 2021)

Sčítání lidu 2021											
	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	v tom nejvyšší dosažené vzdělání									nezjištěné
		bez vzdělání	základní vč. neukončeného	střední vč. vyučení (bez maturit)	úplné střední (s maturitou)	vyšší odborné, konzervatoř	vysokoškolské	v tom			
								bakalářské	magisterské	doktorské	
Česká republika	8 832 407	0,64%	12,54%	30,99%	30,90%	1,57%	17,58%	3,75%	12,96%	0,87%	5,79%
v tom velikostní skupina obce podle počtu obyvatel:											
do 199	150 005	0,61%	13,87%	40,89%	27,88%	1,35%	10,33%	2,57%	7,38%	0,39%	5,07%
200 - 499	544 149	0,66%	13,89%	39,64%	28,39%	1,35%	10,73%	2,67%	7,70%	0,36%	5,33%
500 - 999	795 428	0,68%	13,66%	37,88%	29,29%	1,42%	12,09%	2,83%	8,81%	0,45%	4,98%
1 000 - 1 999	893 479	0,69%	13,64%	35,86%	29,80%	1,41%	13,49%	3,03%	9,93%	0,52%	5,10%
2 000 - 4 999	1 074 446	0,68%	13,86%	34,63%	29,99%	1,38%	14,05%	3,06%	10,43%	0,56%	5,40%
5 000 - 9 999	790 848	0,62%	13,34%	33,73%	30,79%	1,49%	14,46%	3,07%	10,81%	0,58%	5,57%
10 000 - 19 999	800 815	0,74%	13,51%	31,47%	31,79%	1,61%	14,57%	3,08%	11,00%	0,50%	6,29%
20 000 - 49 999	1 099 923	0,76%	13,38%	31,25%	31,86%	1,47%	14,79%	3,23%	11,15%	0,41%	6,49%
50 000 - 99 999	677 038	0,67%	12,53%	28,75%	32,23%	1,47%	17,94%	3,79%	13,28%	0,87%	6,41%
100 000 a více	2 006 276	0,45%	9,28%	20,39%	32,13%	1,97%	29,69%	5,98%	21,65%	2,06%	6,09%

Tabulka 2 Územní rozdíly v úrovni vzdělanosti obyvatelstva ČR 2011, 2011)

Sčítání lidu 2011								
	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	v tom nejvyšší dosažené vzdělání						
		bez vzdělání	základní vč. neukončeného	střední vč. vyučení (bez maturity)	úplné střední (s maturitou), vč. nástavb	vyšší odborné, konzervatoř	vysokoškolské	nezjištěné
Česká republika	8 947 632	0,50%	17,60%	33,00%	27,10%	4,10%	12,50%	5,30%
v tom velikostní skupina obce podle počtu obyvatel:								
do 199	163 336	0,60%	22,70%	41,30%	22,40%	3,00%	6,20%	3,70%
200 - 499	553 633	0,60%	21,50%	40,80%	2,34%	3,00%	6,60%	4,00%
500 - 999	794 082	0,60%	20,50%	39,70%	24,30%	3,30%	7,70%	3,90%
1 000 - 1 999	845 690	0,70%	20,00%	38,10%	25,20%	3,30%	8,70%	4,00%
2 000 - 4 999	1 040 813	0,60%	19,90%	36,90%	25,70%	3,50%	9,40%	4,10%
5 000 - 9 999	796 258	0,40%	18,70%	35,50%	26,90%	4,10%	10,10%	4,20%
10 000 - 19 999	817 743	0,50%	18,10%	33,20%	28,00%	4,40%	10,80%	5,00%
20 000 - 49 999	1 144 442	0,50%	17,40%	32,30%	28,80%	4,40%	11,50%	5,20%
50 000 - 99 999	759 276	0,40%	17,10%	31,10%	28,60%	4,40%	13,30%	5,10%
100 000 a více	2 032 359	0,30%	12,40%	23,50%	29,30%	5,00%	21,40%	8,30%

1.4.3 Stárnutí populace

Stárnutí a vylidňování populace venkova je dlouhodobým problémem, který se týká hlavně periferních oblastí České republiky. To potvrdila i studie Svazu obchodu a cestovního ruchu z roku 2017. Z těchto míst se odstěhovávají mladší lidé s vyšším vzděláním, kterým chybí lepší pracovní příležitosti a dojíždění delších vzdáleností je pro ně neunesitelné. V těchto místech tak zůstávají starší a méně vzdělaní lidé a vesnice tak ztrácí osobnosti, které by udržovaly venkovské komunity a ty se pak rozpadají. Venkov v okolí větších měst tento problém nezaznamenává

(Bartoníček, 2017)

1.5 Existuje dnes venkov?

1.5.1 Konflikt prostorů nebo vzdělanosti?

Z informací obsažených v předchozí kapitole, můžeme vyčíst, že většina problémů se netýká venkova jako takového, ale jsou to spíše problémy vyloučených lokalit na vnitřních a vnějších periferiích České republiky. Od druhé poloviny dvacátého století sociologové říkají, že dělení společnosti na město a venkov již nemá opodstatnění. Města se neustále rozšiřují, a tak se hranice mezi městy a venkovem stále rozměňují. Obyvatelé venkova jsou součástí stejného tržního řetězce a konzumují stejnou kulturu jako obyvatelé měst. Také zemědělství, jeden z nejdůležitějších pilířů venkova, již není zdrojem obživy většiny obyvatelstva a tradiční venkovský způsob života se stává raritním. (Pospěch, 2021)

Přesto se ale ve veřejném prostoru hovoří o častých konfliktech mezi městy a „venkovem“. Města, volící liberální strany, versus „venkov“, volící konzervativní, a nyní hlavně populistické strany. Téměř výhradně se však jedná o konflikt mezi velkými městy nad 100 000 obyvatel a zbytkem republiky. Nemůžeme proto hovořit o venkovu. Tento jev je možno pozorovat i ve zbytku Evropy. V České republice byl výrazně viditelný tento konflikt při prezidentských volbách v roce 2018. Velká města volící převážně Jiřího Drahoše a na druhé straně Miloš Zeman s většinovou podporou zbytku republiky. Nejvíce podpory však Miloš Zeman získává v periferních lokalitách. Největším předpokladem pro volbu populistických stran však není místo bydliště, ale dosažené vzdělání. Ve velkých městech je z důvodu nejlepšího pracovního uplatnění koncentrace vysoce vzdělaných nejvyšší. (Český rozhlas, 2018) Srovnávání venkované versus měšťané se tak nejeví jako ideální a jako vhodnější se jeví vzdělaní versus nevdělaní. Je třeba se tak ptát, zda je nutné tuto polarizaci ve filmové tvorbě nadále krmit a zda se není potřeba spíše soustředit na vzájemné porozumění. A jestli pohled filmař-měšťan a subjekt-vesničan není pouze dalším přispíváním soli do otevřené rány již tak rozdělené společnosti.

II. ANALYTICKÁ ČÁST

ANALÝZA INTERPRETACE VENKOVA VE FILMU *KDYBY RADŠI HOŘELO*

Snímek Adama Kolomana Rybanského „*Kdyby radši hořelo*“ (2022) je relativně čerstvým vzhledem debutujícího režiséra do problematiky venkova. Venkov a jeho postavy tematizuje Rybanský už v průběhu svého studia, zejména pak ve studentském filmu *Přátelské setkání nad sportem* (2017). Vyrůstal na maloměstě poblíž Hradce Králové, a tak můžeme soudit, že jistou zkušenost s periferními oblastmi má. Sám navíc říká, že vše, co do scénáře filmu napsal, vychází z jeho osobních zážitků. Protože jej vnímám jako v současnosti nejvýraznějšího autora mladší generace, který se tématy spojenými s prostorem venkova zabývá, rozhodl jsem analyzovat právě jeho debutový film.

1.6 Téma a forma

Inspirován prvním teroristickým činem spáchaným českým občanem Jaromírem Baldou, se režisér pouští do zpracování důležitého aktuálního tématu dezinformací a vykresluje činy, ke kterým tyto dezinformace mohou člověka dohnat. Rybanský říká, že jeho snímek by měl zpracovávat těžké téma, avšak zároveň by měl být schopný publikum rozesmát. Také prý zamýšlel natočit takový film, který by měl být dobře stravitelný pro městské i venkovské publikum. (Bláhová, 2022)

Hlavní postava Standa je zmítán mezi extrémními názory otcovské autority Broni a manželkou Janou, pragmatickou ženou, která je schopná Broňovi oponovat a svému manželovi nabídnout rozumný pohled na věc. Na velikonočním jarmarku neznámý pachatel najede do lidí a následkem je zraněn občan vesnice. Broňa, který je přítomný na místě, si tuto událost vyloží jako jasný teroristický útok islámských extremistů a tuto domněnku rozšíří mezi spoluobčany.

Film *Kdyby radši hořelo* je snímán stylizovanou kamerou Matěje Piňose, se kterým režisér dlouhodobě spolupracuje. Ploché kompozice a statickosti záběru, pro režiséra typické, vhodně podporují statickosti a domnělou stagnaci prostoru a lidí ve filmu. I repliky jsou často strohé a dále podporují tento výklad.

1.7 Čas a prostor

Obrázek 1 Poslední záběr úvodní sekvence na hřbitově (Koloman Rybanský, 2022)

Hned při roztmívačce na samém začátku filmu můžeme zaslechnout zvuky kohouta, vítajícího nadcházející den. Již to diváka přesvědčivě zanesse mimo město. Hřbitov na kopci a z něj výhled na přilehlou vesnici, kde ční kostel jako symbol českého venkova. Ten se vyskytuje i v následující scéně, exponující nám časoprostor filmu. Centrálně komponovaný, jako středobod tradičního konzervativního venkova a okolo něj náves, místo všeho společenského dění. Hned pak další záchytný bod, hospoda. A před ní hlavní postavy popíjející čepované pivo. Po těchto sekvencích již divák nemůže zapochybovat o prostoru, ve kterém se bude zbytek filmu odehrávat. V dalším průběhu snímku je nám postupně jasné, že se nenacházíme na venkově suburbánním, ale že se s největší pravděpodobností jedná o obec s malým počtem obyvatel na některé z periferií, kde je výrazně propojená venkovská komunita. Obyvatelé zde nejezdí moderními automobily a jejich obydlí jsou oprýskaná. Film se odehrává zhruba v čase, ve kterém byl natočen, tedy okolo roku 2022. Příběh je rámován obdobím velikonočních svátků, titulky divákovi vždy přesně sdělí den, ve kterém se následující scény dějí.

Obrázek 2 Kostel jako středobod a náves (Koloman Rybanský, 2022)

Obrázek 3 Hasiči před hostincem (Koloman Rybanský, 2022)

1.8 Postavy

1.8.1 Broňa

Sbor dobrovolných hasičů je nedílnou součástí každé vesnice. V tomto filmu je hasičský sbor v čele s Broňou základnou této venkovské společnosti. Broňa, ztvárněný osobitým Miroslavem Krobotem, je spoluobčany vnímán jako přirozená a respektovaná autorita a je také otcovskou figurou protagonisty Standy, který k němu vzhlíží a jeho názory bere za svaté. Je zástupcem starší generace, která si se vším umí poradit a která by měla mít zasloužený respekt ze strany mladších. Broňa je však od počátku filmu rozhozen smrtí své ženy. Hrouť se mu svět a mít možnost „zachraňovat“ lidi před domnělým teroristou je jeho jediným východiskem. Názory má jasně vyhraněné a nikdo nemá právo jim oponovat, natožpak je zpochybňovat. Broňa je zosobněním stereotypu xenofobního, bigotního voliče populistických až extremistických hnutí, který je náchylný k dezinformacím a většinu času tráví popíjením lahvového či čepovaného piva. Miroslav Krobot v této roli působí vcelku

věrohodně, avšak pro diváka více obeznámeného s jeho osobností, může vzhledem k postavě, kterou představuje, působit příliš chytře. Jeho nezaměnitelný obličej je v kontextu české kinematografie tak výrazný, že nemusí v roli Broni působit uvěřitelně, avšak pro cizího diváka, to nemusí být žádný problém. Ve smyslu vystupování a projevu, má jeho postava předobraz v reálném člověku, který měl být původně do filmu obsazen, avšak režisér řekl, že by bohužel celovečerní formát neutáhl.

1.8.2 **Standa a Jana**

Standa, mladý hasič, který přišel o rodiče a jeho otce mu nahrazuje Broňa, jenž ho učí věcem, které se od vlastního otce naučit nestihl. Také Standa měl být původně ztvárněn svým reálným předobrazem, avšak ze shodných důvodů jako Broňa byl nahrazen profesionálním hercem, Michalem Isteníkem. Standa důvěřivě naslouchá všemu, co mu kdo řekne nebo co si vyhledá na internetu. Nemá vlastní hlavu a jakékoliv kritické myšlení. S ženou Janou očekávají dítě a Standa je z toho patřičně nervózní. Nezvládne ani pořezat strom a se vším mu musí pomáhat Broňa, ve kterého má bezmeznou důvěru. Důležitou součástí jeho života je popíjení piva s kolegy hasiči, ale také jeho manželka Jana, o kterou má velkou starost a kterou se snaží uchránit před nebezpečným teroristou. Jana je v pozdním těhotenství, ale vůči dezinformacím je odolná. Na tyto pochybné věci nepřistupuje, a dokonce jako jediná konfrontuje Broňu, když hovoří o údajném teroristovi v televizi. Ve filmu funguje jako jeho protipól a vnáší do Standova myšlení pochybnosti o Broňovi. Jana se velmi odlišuje od zbytku obyvatelstva a stává se jakýmsi „deus ex machina“ prozřetelnosti.

1.8.3 **Jaryn**

Když hasiči popíjí zelené pivo před hospodou, Jaryn upozorňuje Standu na „chemtrails“ a jejich účinek na lidský organismus. Je to dezinformátor, který v průběhu filmu zasévá semínka nedůvěřivosti do Standovy hlavy. Prototyp dnešního velkokonzumenta dezinformací, který zprávy a vědomosti získává ze svých „lepších a pravduříkajících“ zdrojů.

1.8.4 **Farář**

Počet věřících byl na venkově vždy významnější než ve městě, a to zejména na Moravě. I přes to, že Česká republika je země s nejnižším počtem věřících, některé venkovské oblasti jsou stále silně nábožensky založené a místní kněz v nich má velký vliv.

Tento fakt není opomenut ani ve filmu *Kdyby radši hořelo*. Místní farář u zpovědi zjišťuje, jak to vlastně s nehodou doopravdy bylo a je také spolu s Janou jedním z mála racionálně uvažujících občanů. Když při velikonoční mši žádá občany o odpuštění pro „teroristu“, vlivem davového šílenství se vůči knězi obrací celá vesnice, která jinak pravidelně do kostela chodila. Tato situace dokazuje, jak jsou dezinformace schopné obrátit i vlastní přesvědčení a zároveň polemizuje nad opravdovostí víry těchto lidí.

1.8.5 Neherci

Z mého pohledu podstatnou volbou režiséra bylo obsadit do vedlejších rolí neherce, často obyvatele vesnice, ve které probíhalo natáčení. Neherci jsou ve filmech s venkovskou tematikou často využíváni. Nejspíš je pro profesionální herce, kteří často dlouhodobě žijí ve velkých městech, náročné hrát role venkovanů dostatečně důvěryhodně, a proto je nutné tyto role obsadit jejich reálnými protějšky. Režisér měl původně záměr obsadit všechny role neherci, stejně jako ve svých studentských filmech. Podle jeho slov by však celovečerní formát nedokázali utáhnout. Neherci tak zůstali pouze u rolí vedlejších, především komparzních, které však dobře podporují realističnost zobrazeného venkova. Je otázkou, zda nebylo chybou vzdát se čistě nehereckého konceptu filmu. Podle mého názoru by režisér zamezil možnému odsouzení jeho postav jako karikatur a jejich ztvárnění by bylo důvěryhodnější. Z vlastní zkušenosti však vím, jak časově náročná je práce s neherci a je pochopitelné, že s omezeným rozpočtem, kterým film disponoval, bylo rozumné a možná nevyhnutelné zvolit si cestu s profesionály. Obsazování neherců bylo také časté ve tvorbě režisérek a režisérů československé nové vlny a Rybanský tak možná odkazuje na tuto tradici.

1.9 Úvaha o filmu (Zobrazení venkova ve filmu)

Adam Koloman Rybanský se ve svém debutu odvážně pouští do tematizace komplexní problematiky dezinformací a manipulace s veřejným vnímáním. Zpracování tohoto tématu může být choulostivé, protože zprostředkovat jej citlivým způsobem, tak aby nevyznělo jako výsměch, je nelehkým úkolem, při kterém autor balancuje na tenké hranici. Venkovské prostředí je zde vyobrazováno za použití typických znaků, tak jak je v českém filmu zvyklostí. Hospoda, kostel, pivo, hasiči. To vše je rozhodně velkou a nedílnou součástí venkova, avšak je otázkou, zda je to tak důležité jako ve filmu.

Hasiči, s venkovem neodmyslitelné uskupení, které kromě své primární hasičské činnosti také zabezpečuje kulturní akce a je v mnohých vesnicích základním kamenem společenského života, jsou ve filmu jedním z hlavních motivů. Hasičský sbor zde představuje jakousi suplující rodinu pro hlavní postavu Standu. Požárníci jsou spíše zestárlý soubor, který se angažuje zejména v pití piva, soutěži o nejdelsím hodu sudem, a až pak hasičským činností. Členové sboru v čele s Broňou jsou však ve smyšlené vesnici autoritou, kterou většina obyvatelstva, ne-li slepě, uznává. Na schůzi, kterou svolá starosta po „teroristickém“ útoku, přítomní spoluobčané podporují vše, co Broňa řekne, i přes to, že jeho slova jsou často za hranou. Obyvatelé venkova jsou na schůzi zobrazováni jako bezhlaví následovníci, které nejvíce zajímá, zda bude nebo nebude pomlázka. Ve stejném světle jsou představeni i na velikonoční akci, která se koná v centru obce. Občané zde skandují „starosta“ a i přes to, že se jedná o určitou stylizaci, která je pro Rybanského typická, je možné spekulovat, jaký obraz to o venkovu vykresluje. Stylizaci, často připodobňovanou k filmům československé nové vlny, režisér využívá už od svých studentských filmů a v tomto případě je význačně nápomocná k odlehčení a dedramatizaci celého filmu. Režisér pracuje s extrémními situacemi a postavami a je tedy velkou otázkou, do jaké míry se snaží přiblížit k realitě. Z mého pohledu je v pořádku se od reality vzdálit, avšak současně je potřeba dát najevo, že zobrazovaný subjekt nemá zobrazovat realitu a je pouze jeho opravdu přehnanou extrémní verzí. U tohoto filmu však pocítuji snahu o edukaci českého i mezinárodního publika o stavu současných českých venkovanů a jeho avizovaný komedický podtón nepůsobí dostatečně silně pro to, abychom mohli vnímat film čistě jako satiru. Protože je tento snímek jedním z mála, který se takto výrazně věnuje problematice venkova, může mít výrazný vliv na jeho současný obraz v kultuře. Je mi líto, že film nenabízí i jiný pohled na venkov, místo sice konzervativnější, ale dynamicky se proměňující k jiným formám života. Vesnický život však není ani taková idyla, za jakou ji měli a stále někteří

autoři mají. Je tedy nutné ocenit, že Rybanský venkov neidealizuje a vychází z vlastní zkušenosti. V rozhovoru pro týdeník RESPEKT říká, že se zatím neseťkal s výtkami, které by naznačovaly, že film je karikaturou venkova. (Bláhová, 2022) Proto je potřeba zmínit, že má interpretace filmu je pouze subjektivní a nemusí se setkávat s většinovým názorem. Považuji však za důležité přemýšlet nad tím, zda není od věci se dnes již výrazným stereotypům vyhýbat a naopak se snažit zobrazovat složité celky komplexněji, bez zbytečného zjednodušování.

2 ANALÝZA FILMU *SUCHO*

Film *Sucho* (2024) režiséra Bohdana Slámy je nejnovějším snímkem zabývajícím se venkovskou tematikou. Sláma se věnuje venkovu a periferním oblastem dlouhodobě a má v jeho tvorbě zásadní místo. V době, kdy Sláma vyrůstal, se do kin dostávaly Menzelovy veleúspěšné filmy jako *Postřižiny* (1980), *Slavnosti sněženek* (1983) nebo *Vesničko má středisková* (1985) a je možné, že ovlivnily směřování jeho budoucí tvorby. Sláma také mládí prožil na venkově na severní Moravě a nyní žije ve vesnici Bořice v Jihočeském kraji. Je tedy očividné, že k prostorům jeho filmů má důvěrnou blízkost a životní zkušenost. Jeho debutový film *Divoké včely* (2001) se odehrává v opuštěném severomoravském pohraničí poblíž bývalých Sudet, zatímco *Šťěstí* (2005) se rozvíjí v zpusťšeném průmyslovém městě na severu Čech, *Venkovský učitel* (2008) zase v malebném prostředí jižních Čech a ve všech filmech má venkov zásadní vliv na mezilidské vztahy. Bohdana Slámu tak můžeme považovat za nejvýraznějšího současného českého autora zabývajícího se venkovem a v této práci jeho film nemůže chybět. *Sucho* se budu snažit zanalyzovat, a to zejména v kontextu zobrazování venkova.

2.1 Téma a forma

I přes to, že je tematický záběr filmu *Sucho* vcelku široký, počínaje od ekologických problémů, rodinných traumat, generačních rozdílů, alternativního způsobu života, až po aktivistickou činnost, je Bohdan Sláma schopný udržet celistvost vyprávění a nenechává motivy vyčpět. Naopak s nimi pracuje tak, aby podpořily hloubku sdělení a nebyly ve filmu jen na okrasu.

Film se odehrává na moravském venkově, natáčen byl v tzv. Moravském Toskánsku u obcí Krumvív a Šardice. Popisuje životy dvou rodin, sdílející životní prostor, avšak s výrazně rozlišnými přístupy k životu. Velkostatkářská rodina, v čele s otcem Viktorem, která po minimálně druhou generaci obhospodařuje většinu půdy v okolí intenzivním způsobem zemědělství. Toto hospodaření negativně působí na životy (nejen) druhé rodiny, která se obklopa insekticidy napuštěnými poli snaží pod vedením otce Josefa žít udržitelně a ekologicky, s odkazem na tradiční zemědělství. Děti ve středoškolském věku z těchto dvou rodin se i přes rozdíly svého původu do sebe zamilují a skrze ně pozorujeme změnu v přístupech k životu celých rodin. Film však není moderní adaptací Romea a Julie z moravského venkova, ale děti zde spíše slouží jako ledoborce, které pomůžou prolomit

dlouho zatuhlé ledy mezi dvěma otci. Fatální nemoc matky Evy z „ekologické“ rodiny, je dalším katalyzátorem, který přijme oba otce proměnit své postoje.

2.2 Čas a prostor

Film *Sucho* se stejně jako *Kdyby radši hořelo* odehrává v blíže nespecifikovaném roce, zjevně však v současnosti (2024). Jsou zde přítomny chytré telefony, moderní automobily a další současné předměty. Hlavním dějištěm je nepojmenovaný venkovský prostor, nejspíš na Moravě, ve kterém nedaleko od sebe žijí obě rodiny. Zemědělská krajina se nám otevírá za pomoci švenkující kamery, když Viktor vypráví svému synovi, že jsou všechna pole již jejich. Ve filmu se však neukazuje žádná obec, vidíme primárně samostatně stojící dům Josefa a interiéry domu Viktora. Na těchto obydlích je možné pozorovat rozdílný životní styl dvou rodin. Zatímco Josef s rodinou žijí na skromně vybaveném statku, který zabírá malý kus půdy mezi Viktorovými poli. Ten s rodinou žije v kýčovitě honosném sídle s výhledem na přilehlé zemědělství. Mimo to se film odehrává v různých zemědělských stavbách, v krajině a malá část také v Praze a Německu.

2.3 Postavy

2.3.1 Josef

Postava Josefa má nejasnou minulost, která ho přiměla vzdát se života programátora a začít žít jinak. S ženou Evou a třemi dětmi žijí na malém statku, kde obhospodařují malý kus půdy a snaží se žít udržitelným, alternativním způsobem života. Eva je mu velkou oporou, jak psychickou, tak i finanční. Pracuje ve Viktorově kravíně a tím umožňuje Josefovi žít jeho specifickým životním stylem. Josef se stará o děti, o zvířata a pole. Eva mu po práci pomáhá a nezastává se. Ve společnosti je Josef známý jako tvrdohlavý blázen, který je schopen lehnout si před traktor, aby protestoval proti ničení krajiny. Tyto výpady nejsou výjimečné, což můžeme pozorovat na otrávených reakcích zaměstnanců zemědělského podniku na jeho protesty ve filmu. Jeho nasazení pro věc je neúprosné a je zatvrzelý ve svém pohledu na světa. Ten jeho však obrátí naruby nemoc ženy Evy, která ke konci filmu umírá a on je nucen finančně uživit rodinu. Vzdává se tak života mimo společnost a přes nechuť nastupuje k Viktorovi do firmy.

2.3.2 Viktor

Viktor je na první pohled protikladem Josefa. Je to velkostatkář, který vlastní veškerá pole v oblasti a intenzivním hospodařením ničí místní ekosystém. Ekologie je pro něj sprostým slovem a hlavní motivací je co možná největší zisk. Statky spravuje jako následník svého autoritářského otce, který je získal nečestným způsobem. Viktor však není pouze negativní postavou. Vede místní hasiče, pořádá kulturní akce a je váženou osobou místní společnosti. Jeho syn Míra mu nastavuje druhý pohled na věc. Je ekologickým aktivistou a ochrana životního prostředí je pro něj důležitá. To otec zpočátku odsuzuje, avšak po tom, co Míra přinese špatné výsledky testování vzorku spodní vody, ze které Josefova rodina čerpá „pitnou“ vodu a kterou Viktorova zemědělská činnost ničí. Viktor cítí zodpovědnost za úmrtí Evy a začíná měnit svůj zatvrzelý pohled. Viktor, který se konečně vzpírá svému otci, který jej doteď držel na uzdě, začíná myslet samostatně. Stává se i otevřenějším otcem.

2.3.3 Žofka

Je nejstarší dcerou Josefa a Evy a žije s nimi na jejich statku. I přes to, že s otcem z velké části sdílí pohled na svět a účastní se jeho protestů, má potřebu se proti svým rodičům vymezovat. Nesouhlasí s extrémním způsobem života, který její rodiče vedou. Chce žít normálnějším způsobem života mezi lidmi a neuzavírat se na statku bez moderních technologií a elektriky. Po otci tvrdohlavá Žofka tlačí na Míru, se kterým je v romantickém vztahu, aby ji vzal s sebou do města, kde bydlí u své matky a umožnil jí tak odejít z venkova. Míra ji do města odvede, avšak není pro ni dostatečně rebelující a ona s agilnější aktivistou odchází a účastní se ekologických protestů v Německu. Volnomyšlenkářští rodiče nechávají dceru ve středoškolském věku odejít a žít život po svém. Ve stejnou dobu se však zhoršuje zdravotní stav matky a Žofka se vrací, aby se s matkou rozloučila. Po smrti matky zůstává na statku a je oporou svému otci.

2.3.4 Míra

Míra je synem velkostatkáře Viktora, žije střídavě u matky zdravotnice v Praze a otce na venkově. Aktivně se účastní ekologických protestů v Praze a nesouhlasí se způsobem, jakým jeho otec hospodaří. Mezi Mírou a jeho otcem je intenzivní generační rozdíl. Pro otce je nejdůležitější uživit rodinu a vydělat peníze a myslí především na sebe, zatímco Míra cítí zodpovědnost za svět a společnost a jejich směřování. V rodině je neustále za tyto názory shazován dědou, který vybudoval jejich rodinný zemědělský podnik a pro kterého je nepředstavitelné vyslechnout si jiný názor, navíc takový, který kritizuje jeho činy a

poukazuje na jejich důsledky. Míra je tedy na otcově straně celou rodinou nepochopen a je zjevné, že se zde necítí jako doma. Útočiště na venkově však nachází u rodiny Žofky. Ekologický přístup k životu rodiny je mu rozhodně bližší a stejně tak je mu blízká i Žofka, která s obdivem poslouchá jeho zážitky z protestů ve městě a navazují spolu romantický vztah. Na druhou stranu Žofka Mírou pohrdá, protože není dostatečným rebellem, který by se vzepřel svému otci a ani na protestech se nepřilepuje k zemi a vždy z boje brzy ustupuje. Míra tak pod vlivem Žofky koná a snaží se postavit svému otci. Vypustí jeho prasata, odmítá nosit nové hasičské dresy, které se Žofce nelíbí, a hlavně tráví většinu času u Žofčiny rodiny. Poté, co jej Žofka v Praze vymění za více rebelujícího aktivistu, se po zjištění zpráv o nemoci Evy vrací se svou matkou na jejich statek. Zůstává tu a naplno pomáhá druhé rodině, zatímco Žofka protestuje v Německu. S vlastní iniciativy žádá svou matku, aby udělala rozbor vody a zjišťuje, že spodní voda je otrávená chemií z okolních polí jeho otce. Žofka po návratu mění názor na Míru, který není „srabem“, ale člověkem se srdcem na pravém místě, který tu byl pro její vlastní rodinu, když ona sama ne.

2.4 Úvaha o filmu (Zobrazení venkova ve filmu)

Bohdan Sláma se ve svém posledním filmu pouští do komplexního díla, které skrze tři generace zkoumá mezilidské vztahy, vztah lidí ke krajině a rozličné přístupy k životu. Venkovský prostor jako ústřední prostředí ve většině Slámových filmů, má v Suchu opět velmi významnou roli. Vztahy obou rodin k místu, kde žijí se přímo promítají do životů oněch rodin. Otrávená krajina, která přináší do prostředí smrt, je exponována hned v úvodním záběru, v němž vidíme seschlé pole, které není schopno udržet vodu a jejíž proud nás zavede k mrtvé srně, která se asi nestihla ukrýt nemilosrdným kolům Viktorova traktoru. Ten traktor, jenž postřikuje pole chemií otravující spodní vodu, kterou pije rodina Josefa a která dost možná zapříčiní zdravotní problémy Evy i dětí. Sláma filmem jasně naznačuje že to, jakým způsobem se ke krajině chováme, přímo ovlivňuje životy nás i životy lidí, se kterými onen prostor sdílíme, a že bezohledný přístup k životnímu prostředí se dříve nebo později projeví. Ekologický a „aktivistický“ podtón, který se filmem do jisté míry nese, je mnoha divákům a recenzentům trnem v oku. Z mého pohledu se však film nesnaží adorovat ani jednu ze stran, ale dává nám možnost prožít realistický scénář, který se nám klidně mohl stát nebo se zrovna děje. Ekologické protesty jsou součástí právě probíhající reality a stejně tak jsou i stále častější alternativní způsoby života soustředěné na udržitelnost. Vše však s sebou nese svá úskalí a kupříkladu Josefův tvrdohlavý přístup k životu musí paradoxně dotovat jeho žena tvrdou prací v podniku Viktora, kterým tak on tak opovrhuje. To, že

Viktorův přístup je ve filmu očividně zobrazován jako ten špatný, je však logické. Intenzivní zemědělství a jeho důsledky jsou výrazně problematické a pokud opravdu nechceme krajinu a faunu v ní žijící zničit, je nutné náš přístup radikálně změnit. Je otázkou, zda je Viktorova proměna na konci filmu důvěryhodná a zda by někdo byl schopen tak rychlé změny, ale divákovi to nabízí jistou naději.

Venkov je stejně jako v mnoha předchozích Slámových filmech ústředním dějištěm celého filmu. Mezigenerační rozkol a ekologické katastrofy jsou problémy, které nynější venkov tíží a jsou ve filmu zobrazeny věrně. Bohdan Sláma podává ucelený pohled na komplikovanou problematiku současného venkova.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo důkladně se zamyslet nad tím, jak je v současných filmech zobrazován český venkov. Teoretická část má čtenáře uvést do problematiky sociologie venkova a definice stereotypu. V rozborech jsem pro uvedení do kontextu rozebral a popsal postavy, téma a časoprostor zkoumaných filmů. Poté jsem se v úvaze pokusil zjistit, jakým způsobem venkov jednotliví režiséři zobrazují.

Oba filmy rurální prostředí představují věrně a bez úmyslu se venkovu a jeho obyvatelům vysmívat, naopak je zde patrná snaha mu porozumět. Režiséři vychází ze svých osobních zkušeností, které za života ve venkovském či maloměstském prostředí měli možnost zažít. Z mé pozice by bylo nemístné filmy a režiséry kategorizovat jako špatné nebo dobré, protože z vlastní zkušenosti vím, jak těžké je přenést původní záměr na plátno a kolik proměnných ovlivňujících výsledný obraz takovýto proces zahrnuje. Cílem práce bylo analyzovat už výsledný obraz, a tak bych rád shrnul mé, podotýkám, subjektivní závěry.

Film *Kdyby radši hořelo* se zabývá důležitou tematikou dezinformací, kterou režisér zasazuje do rurálního prostoru. Ten je zde jako mizanscéna zobrazován věrně a každého diváka spolehlivě přesvědčí, že se film odehrává právě zde – na českém (periferním) venkově. Problém však pozoruji zejména ve věci zobrazení jeho obyvatel. Ti zde z mého pohledu vyznívají jako „burani“ a bohužel odpovídají stereotypu venkovana. Věřím, že na venkově nežijí jenom podprůměrně inteligentní lidé, kteří slepě důvěřují dezinformacím a chovají se jako stádo ovcí v čele s Broňou. Je samozřejmé, že takoví občané existují, avšak zobrazit venkov pouze takto, může být zraňující. Ve městě nebo maloměstě se takové osoby vyskytují stejně jako na vesnici, a tato optika má bohužel náznaky „měšťáckého“ pohledu na venkov. Filmy s čistě venkovskou tematikou již nejsou v naší kinematografii tak časté a je škoda, že je v tomto snímku zobrazován právě takto. Nemyslím si však, že Adam Koloman Rybanský odsuzuje venkov. Naopak z rozhovorů s ním vyplývá, že je velmi empatický a k venkovu a jeho obyvatelům má blízko. Je tedy otázkou, kde se stala chyba. Z mého pohledu je nejvíce problematická plochost postav, ke kterým si divák těžko pěstuje empatii, a přílišné „tlačení na pilu“, co se týče stereotypních venkovských znaků (hasiči, jarmark, pivo, hospoda).

Režisér Bohdan Sláma se na venkov vrací opakovaně, filmem *Sucho* s velkou jistotou. Svou dlouholetou historii a zkušenost z venkova i v tomto filmu zdárně využívá a dostojí tak své pověsti „venkovského“ režiséra. Avšak i ve filmu *Sucho* je možné pozorovat jistou

stereotypizaci, ale v menší míře, než u filmu *Kdyby radši hořelo*. Hlavní postavy jsou sice věrnější, ale i ony mírně trpí na zjednodušování. Příkladem budiž scéna, kdy Viktor, který na koncertě vystupuje v kovbojském a zpívá na pódiu u prasečince – to je už poněkud hraniční a za vlasy přitažená situace. Jsou to však spíše výjimečné momenty. Bohdan Sláma je jako zkušený tvůrce schopen se bez stereotypů obejít a představit venkov současnou optikou.

Jsem vděčný, že jsem se díky práci v tomto tématu mohl zamyslet nad problematikou zodpovědnosti autora za své dílo. Zajímá mě, jakým způsobem mohou filmy působit na veřejné mínění. Proces vzniku filmu je komplexní a je často mimo možnosti tvůrců stoprocentně ovlivnit a bez odstupe odhadnout výsledné vyznění. Díky této práci budu mnohem více uvažovat nad možnými důsledky filmů, na kterých se podílím, a budu se snažit vyhýbat se přílišné stereotypizaci.

SEZNAM UŽITÉ LITERATURY

BARTONÍČEK, Radek, 2017. *Zachraňme život na vesnicích, nenávratně se vyliďňují, vyzyvají podnikatelé. Dotace z EU vyschly*. Online. Aktuálně.cz. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zachranme-zivot-na-vesnicich-vyzyvaji-obchodnici-a-podnikate/r~26dfb1b2e3ba11e69d46002590604f2e/>.

BLÁHOVÁ, Jindřiška, 2022. *ZAJÍMÁ MĚ, PROČ SE RASISTÉ MŮŽOU STÁT I Z JINAK HODNÝCH LIDÍ*. Online. Respekt. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/rozhovor/zajima-me-proc-se-i-z-jinak-hodnych-lidi-muzou-stat-rasiste>.

CIESLAR, Jan, 2023. *Česká republika v mezinárodním srovnání*. Online. Český statistický úřad. 21.02.2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-v-mezinarodnim-srovnani-jha3qx32lz>.

ČESKÝ ROZHLAS, 2018. *Prezidentské volby 2018*. Online. IROzhlas. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2018>.

HYHLÍK, František, [2017]. *Stereotyp*. Online. NEŠPOR, Zdeněk (ed.). Sociologická encyklopedie. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stereotyp_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stereotyp_(MSgS)).

LAKOMÁ, Aneta, 2022. *Sociálně vyloučené lokality trápí dluhy, nezaměstnanost a diskriminace*. Online. Deník Referendum. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/33619-socialne-vyloucene-lokality-trapi-dluhy-nezamestnanost-a-diskriminace>.

LIPPMANN, Walter, 2015. *Veřejné mínění*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0939-3.

OUŘEDNÍČEK, PH.D., RNDr. Martin a TEMELOVÁ, PH.D., RNDr. Jana, 2008. *Současná česká suburbanizace a její důsledky*. Online. OUŘEDNÍČEK, PH.D., RNDr. Martin a TEMELOVÁ, PH.D., RNDr. Jana. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/soucasna-ceska-suburbanizace-a-jeji-dusledky.aspx>.

PERLÍN, RNDr. Radim, 2010. *Venkov, typologie českého venkova*. Online. Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx>.

POSPĚCH, Pavel, 2021. *Venkov*. In: *Neznámá společnost: pohledy na současné Česko*. Brno: Host, s. 31-35. ISBN 978-80-275-0826-6.

ZELENKA, Filip, 2022. *Digitalizace mění český venkov, městský životní styl se šíří za hranice center, říká sociolog*. Online. E15. Dostupné z: <https://www.e15.cz/rozhovory/digitalizace-meni-cesky-venkov-mestsky-zivotni-styl-se-siri-za-hranice-center-rika-sociolog-1393348>.

SEZNAM UVEDENÝCH FILMŮ

KOLOMAN RYBANSKÝ, Adam (režisér). *Kdyby radši hořelo*. Film. ČR: BONTONFILM a.s., 2022

KOLOMAN RYBANSKÝ, Adam (režisér). *Přátelské setkání nad sportem*. Film. ČR: FAMU, 2017

MENZEL, Jiří (režisér). *Postřižiny*. Film. ČR: Státní fond kinematografie, 1980

MENZEL, Jiří (režisér). *Slavnosti sněženek*. Film. ČR: Státní fond kinematografie, 1983

MENZEL, Jiří (režisér). *Vesničko má středisková*. Film. ČR: Státní fond kinematografie, 1985

SLÁMA, Bohdan (režisér). *Sucho*. Film. ČR: Negativ s.r.o., 2024

SLÁMA, Bohdan (režisér). *Venkovský učitel*. Film. ČR: Negativ s.r.o., 2008

SLÁMA, Bohdan (režisér). *Divoké včely*. Film. ČR: CINEART TV Prague s.r.o., 2001

SLÁMA, Bohdan (režisér). *Šťěstí*. Film. ČR: Negativ s.r.o., 2005

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Poslední záběr úvodní sekvence na hřbitově.....	19
Obrázek 2 Kostel jako středobod a náves.....	20
Obrázek 3 Hasiči před hostincem.....	20

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání, pohlaví a podle velikostních skupin obcí a krajů, 2021)	15
Tabulka 2 Územní rozdíly v úrovni vzdělanosti obyvatelstva ČR 2011, 2011).....	15

